

2. Про запобігання та протидію домашньому насильству. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

3. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2319-20> (дата звернення: 15.11.2024).

4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 15.11.2024).

5. Конституція України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 15.11.2024).

Голубєва В. О.,
к.ю.н., професор,
професор кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ВІД НАСИЛЬСТВА: МІЖНАРОДНИЙ ПРИВАТНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Різним питанням захисту прав людини приділяється значна увага, як в міжнародному співробітництві публічно- і приватно- правового характеру, так і на національному рівні. Звернемо увагу на деякі аспекти правового забезпечення прав і захисту людини від насильства з приватно-правової точки зору, зокрема як «слабшої / найслабшої сторони», яка не може протистояти будь-якому порушенню своїх прав внаслідок фізичних або психологічних особливостей. В

сучасному розумінні, насильство над особою розглядається не лише як правопорушення, а й як такі події, що їм передують або є самостійними (наприклад: психологічний тиск, образи, погрози, залякування, ізоляція, маніпулювання, зґвалтування, тілесні ушкодження та ін.). Найчастіше в міжнародних і національних нормативно-правових актах означена сфера пов'язується з дітьми і жінками, хоча останнє твердження не є беззаперечним.

Внаслідок інтернаціоналізації суспільних процесів, відкритості кордонів щодо міграції населення, зростання кількості шлюбів ускладнених іноземним елементом і випадків «міжнародного» усиновлення, відповідно збільшуються масштаби і урізноманітнюються прояви негативних обставин приватно-правового і кримінального характеру з цим пов'язаних. Означені обставити можуть мати місце, наприклад у випадках: - переслідування кимось з подружжя або родичами (відповідно необхідності переховуватися в межах однієї країни або за кордоном); - повернення в державу громадянства/підданства при розлученнях або сепаратному проживанні «інтернаціональних» подружж, особливо в яких є спільні діти, тощо.

Наведемо деякі міжнародні нормативно-правові акти, що стосуються окремих приватноправових складових захисту від насильства:

- На багатосторонньому рівні було врегульовано питання: - про заходи попередження випадкам незаконного переміщення і утримання дітей в Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 р. [1]; - а щодо примусового виконання відповідних судових актів (рішень) – в Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей 1996 р. [2], яка замінила Конвенцію про повноваження органів та право, що застосовується, щодо захисту неповнолітніх 1961 р.

- На багатосторонньому регіональному рівні було укладено в рамках Ради Європи Стамбульську конвенцію про запобігання насильству стосовно

жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами 2011 р. [3] і Європейську конвенцію про репатріацію неповнолітніх 1970 р. [4].

- Крім того, держави укладають двосторонні міжнародні договори про надання правової допомоги в цивільних, сімейних й інших питаннях, які тим чи іншим чином торкаються сфери захисту від насильства.

Звернемо увагу на термінологію вищезазначених Конвенцій:

- «а) «насильство стосовно жінок» розуміється як порушення прав людини й форма дискримінації стосовно жінок та означає всі акти насильства стосовно жінок за гендерною ознакою, результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у т. ч. погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті; б) «домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні;» [3, ст. 3].

- «1. Судові або адміністративні органи Договірної Держави звичайного місця проживання дитини мають юрисдикцію вживати заходів, спрямованих на захист особи чи майна дитини» [2, ст. 5]; - «вживають усіх належних заходів для того, щоб:... б) запобігти нанесенню подальшої шкоди дитині або збитку зацікавленим сторонам» [1, ст. 7]; - якщо буде доведено, що «б) існує серйозний ризик того, що повернення поставить дитину під загрозу заподіяння фізичної або психічної шкоди або іншим шляхом створить для дитини нетерпиму обстановку» [1, ст. 13; 5] та ін.

Окремо можна зазначити, що під егідою ООН, і не лише, було підготовано низку доповідей, наприклад про позитивний (чи негативний) досвід

законодавчої практики у сфері насильства щодо жінок [6; 7; 8; 9], що базуються на численних прикладах національних практик держав щодо жінок, які знаходяться в групі ризику і в сімейних (домашніх) відносинах, і поза ними. (До речі Україна має відповідну судову практику застосування вище зазначених Конвенції [10; 11]).

Сфера захисту від насильства є комплексною, такою що містити і публічно- і приватно- правові аспекти, поєднує регулювання, забезпечення і захист, як з огляду цивільних (у т.ч. сімейних, ускладнених іноземним елементом), так й адміністративних відносин. З врахування суспільних викликів і вимог, національних особливостей, необхідно і надалі співпрацювати на міжнародному рівні щодо запобігання насильству в будь-яких відносинах, у т.ч. приватноправових, а також вдосконалювати внутрішньодержавні механізми у цій сфері, враховуючи ефективні приклади іноземного досвіду.

Список використаних джерел

1. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980 р. Редакція 29.04.2011. Україна приєдналася 11.01.2006. Набуття чинності для України 01.09.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text (дата звернення: 21.11.2024).

2. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей від 19.10.1996 р. Україна приєдналася з застереженнями 14.09.2006. Набрання чинності для України 01.02.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002#Text (дата звернення: 21.11.2024).

3. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) від 11.05.2011 р. Україна ратифікувала 20.06.2022. Набуття чинності для України 01.11.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 21.11.2024).

4. European Convention on the Repatriation of Minors The Hague, 28.V.1970. URL: <https://rm.coe.int/1680072d3c> (дата звернення: 21.11.2024).

5. Керівництво з належної практики. Конвенція від 25 жовтня 1980 року про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей. Частина VI. Стаття 13, частина 1, пункт «б». Гаага: Постійне бюро ГКМПП, 2020. 80 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/rizne/Konven_25_10_1980_vykr_ditei.pdf (дата звернення: 21.11.2024).

6. Good Practices in Legislation on Violence Against Women: United Nations. Report of the Expert Group Meeting. Vienna, Austria. 26-28 May 2008. URL: [https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/Report%20EGMGPLVAW%20\(final%2011.11.08\).pdf](https://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw_legislation_2008/Report%20EGMGPLVAW%20(final%2011.11.08).pdf) (дата звернення: 21.11.2024).

7. Handbook for Legislation on Violence against Women: Supplement to the «Harmful Practices» against Women. UN: New York, 2012. URL: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2012/12/UNW-Legislation-Supplement-EN%20pdf.pdf> (дата звернення: 21.11.2024).

8. Bringing Security Home: Combating Violence Against Women in the OSCE Region. A Compilation of Good Practices. OSCE Secretariat, Office of the Secretary General, Gender Section. June 2009. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/d/b/37438.pdf> (дата звернення: 21.11.2024).

9. Strengthening data systems on violence against women in the Western Balkans and Türkiye. European Institute for Gender Equality, 2023. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2023. 45 p. URL: https://eige.europa.eu/sites/default/files/documents/strengthening_data_systems_on_violence_against_women_in_the_western_balkans_and_turkiye.pdf (дата звернення: 21.11.2024).

10. Ступак О. Застосування Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25 жовтня 1980 року. URL:

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Zastos_konv_vukrad_ditej.pdf (дата звернення: 21.11.2024).

11. Спори про міжнародне викрадення дітей / Г.О. Гаро, О.В. Зозуля, О.Р. Поєдинок та ін. Х.: Фактор-Медіа, 2021. 144 с.

Горєлова В. Ю.,

к.ю.н., доцент,

доцент кафедри державно-правових та гуманітарних наук,
Таврійський національний університет ім. В. І. Вернадського

ЕТИКА ТА ПРАВА ЛЮДИНИ В ЦИФРОВУ ЕПОХУ

В сучасному інформаційному суспільстві розвиток сучасних технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ) ставить перед людством нові виклики щодо захисту прав людини та етичні дилеми, які виникають в умовах глобальних цифрових змін. У цифрову епоху ШІ, алгоритмічні системи та соціальні мережі не лише створюють нові можливості для людини, але й породжують певні етичні виклики. Серед основних етичних питань, в цьому контексті: проблеми збереження конфіденційності; свобода слова; уникнення дискримінації; забезпечення безпеки користувачів у цифровому просторі тощо.

Так, сучасні можливості ШІ, що здатні обробляти величезні обсяги даних, на сьогодні викликають занепокоєння щодо захисту особистої інформації не лише в нашій державі, але в країнах ЄС, адже використання алгоритмів (технологій) для аналізу персональних даних нерідко призводить до втручання в приватне життя, що може завдати моральної та майнової шкоди людині.

Окрім того, алгоритми ШІ, які базуються на історичних даних, можуть закріплювати та поширювати певні «стереотипи», які можуть спровокувати соціальні невдоволення та створити ризик дискримінації окремих груп населення. Приналежно, рішення, що їх автономно приймають ШІ-системи